

PRVE AKCIJE BRIGADE

Na sam dan formiranja brigada je primila zapovijest za napad na s. Čačince. Svoj prvi borbeni zadatak otpočelo je 486 naoružanih boraca i 32 nenaoružana borca. Pored bolničara i kuvara među nenaoružanim borcima je bilo najviše drugarica. Na 34 puškomitraljeza, koliko ih je brigada imala, 18 puškomitraljezaca i 12 njihovih pomoćnika bili su članovi KPJ ili Skoja, a gotovo su svi bili mladi od 22 godine. Puškomitraljezi su bili različitih modela. Bilo je tu čeških »zbrojevki«, njemačkih »šaraca«, italijanskih »breda«, danskih »bregala«, a i puškomitraljeza engleske proizvodnje i po koji »šoša«. Pored toga, svaki bataljon je imao po dva teška mitraljeza. Prvi bataljon je imao dva minobacača 82 mm, a ostali po jedan.

Svi članovi štaba i štabovi bataljona, te pojedini komandiri i komesari četa imali su pištolje, a većina njih i automate ili puške. Na svakog trećeg borca dolazila je po jedna ručna bomba. Najviše je bilo »kragujevki« i bombi njemačke proizvodnje. Brigada je imala tri protivtenkovske puške i desetak nagaznih mina, koje su se po potrebi davale bataljonima, odnosno četama za borbu protiv tenkova. Najviše boraca bilo je naoružano puškama. Od toga je svaka peta bila marke »Manliher«, kojom se, već nakon nekoliko ispaljenih metaka, vrlo teško rukovalo. U prosjeku, na svakog borca je dolazilo po 50—70 metaka, a na puškomitraljez deset puta više. Teški mitraljezi, u svojim zalihama, nosili su do 5.000 metaka.

Sa 34 puškomitraljeza, 6 teških mitraljeza, 4 minobacača, 40 automata, 380 pušaka, 170 ručnih bombi, 60 pi-

štolja i preko 50.000 metaka za puške, puškomitraljeze i automate, borci brigade su se uputili na svoj prvi borbeni zadatak. Stab 12. divizije donio je odluku da to bude uporište u Čačincima gdje se nalazila jedna četa ustaša 15. bojne (Stirove) u jačini od 160 ustaša, 30 vojnika njemačkog SS policijskog bataljona, 12 domobrana Željezničke bojne i 70 naoružanih civila, koji su se noću raspoređivali po bunkerima kao pojačanje stalnim posadama.

Zadatak za napad na uporište u Čačincima dobila je 18. brigada,¹ a Brodska brigada je imala zadatak da sa dva bataljona postavi obruč oko uporišta i ne dozvoli neprijateljskoj posadi da se probije. Prvi bataljon je imao zadatak da zatvori izlaz iz Čačinaca prema Heblovoj pustari, a drugi prema koti 110. Radi lakše likvidacije uporišta, 18. brigadi je dodijeljen brdski top 75 mm, koji je dva dana ranije Brodska brigada otela od ustaša.

Većina boraca mnogo ranije, u odredu ili u brigadama, učestvovala je u borbama. Pa ipak Stab divizije, u cjelokupnoj akciji napada na s. Čačince, dao je Brodskoj brigadi najlakši zadatak. Idućeg dana borci brigade sa oružjem u rukama počće da pišu svoju borbenu istoriju. Od tog dana vodiće oni bespoštednu borbu sa mnogo jačim neprijateljem. Jedna borba smjenjivaće drugu. I tako iz dana u dan. Mnogi od njih su vrlo mladi, gotovo dječaci, ali će ih surova stvarnost rata vrlo brzo uozbiljiti. Oni će uskoro očvrnuti i prekaliti se u odlične borce.

Nešto prije pola noći, Brodska brigada je krenula u pravcu određenog položaja, a do jutra jedan njen vod prekopao je cestu koja je preko s. Čačinaca povezivala gradove Podravsku Slatinu i Našice.

Prvi i 2. bataljon Brodske brigade dobili su zadatak da posjednu liniju: k. 110 — Heblova pustara² i da napadnutoj posadi ne dozvole izlaz iz uporišta. Rastojanje između k. 110 i Hebllove pustare zračnom linijom iznosi 2.700 m, što znači da je na svakih 10 m, bio po jedan borac. Bataljoni su raspoređeni u liniju bez označenih četnih rejonu. Štabovi bataljona nisu formirali nikakve re-

¹ Zapovijest Štaba 12. divizije od 30. IX 1943. godine, VII reg. br. 9/1 k. 881.

² Linija se nalazi na prostoru između s. Čačinaca i P. Slatine.

zerve u bataljonima. Komandantima je bilo glavno da raspoloživim ljudstvom zatvore prostoriju između k. 110 i Heblove pustare, bez obzira na cjelishodnost takve organizacije.

Treći bataljon Brodske brigade dodijeljen je 16. omladinskoj brigadi³ u kojoj je dobio ulogu brigadne rezerve. Raspoređen je u s. Brezovljane, s tim što je jednu četu isturio u pravcu kanala kod grupe kuća s. Klenik. S njim, u istom selu, ostao je i Stab brigade.

Bolničari i bolničarke Brodske brigade smjestili su se sa previjalstem 18. brigade u zapadni dio s. Čačinci i to "imih nakon ulaska boraca 18. brigade u uporište. Na taj način obezbijeđeno je da se ranjenicima ukaže pomoć u prvoj borbenoj liniji.

Rano ujutro, 2. oktobra 1943. 18. brigada je silovito i iznenada napala na ustaško uporište. U napadu, sa dosta uspjeha, pomagali su joj i artiljerici Brodske brigade. Posluzi topa bila je to prva borba sa topom, koji je, svega pet-šest dana ranije, korišten protiv naših boraca u borbama na planini Dilju. U s. Čačincima posada je izvršila i prvo opaljenje iz otetog topa. Ranije ona tu mogućnost nije imala, a i smatralo se da je luksuz, ispaliti jednu topovsku granatu kao probu, a istu ne uputiti na neprijatelja.

Uz pomoć minobacačke i topovske vatre, borci 18. brigade brzo su prokrčili put u centar sela i posadu razdvojili u dijelove. U uporištu brigadu su dočekala dva oklopna voza. Jedan na pruži normalnog kolosijeka, a jedan Gutmanov,⁴ na uskom kolosijeku. Ovi oklopni vozovi zadavali su najviše muke 18. brigadi u dijelu mjesta kroz koji prolazi pruga. Zbog toga su se ustaše u uporištu održale cio dan i iduću noć, a pobijeđeni su tek drugog dana (3. oktobra) poslije podne. Pomoću jednog oklopnog voza ustaše su izašle iz Čačinaca prema Podravskoj Slatini, ali

³ Zbornik, t. V, knj. 19, dok. 189, str. 582.

⁴ Gutman, veleposjednik iz doba Austro-Ugarske. Između ostalog, imao je u vlasništvu i šumsku prugu, uskog kolosijeka, sa nekoliko vozova pomoću kojih je izvlačio slavonsku hrastovim!

svega nekoliko kilometara — dalje nisu mogli jer je pruga bila porušena.

Prije pada uporišta, gotovo na početku borbe, borci 1. i 2. bataljona Brodske brigade imali su svoj prvi okršaj. Jedna grupa žandarma, sa nekoliko vojnika njemačkog SS policijskog bataljona, u toku najžešće borbe, naišla je na 2. četu 1. bataljona, koja je zatvarala seoski put nedaleko od k. 110. S obzirom na to što se nije još dobro razdanilo, ustaše su iznenadile četu i sa minimalnim gubicima (dvojica ustaša ubijena, nekoliko ranjenih i 1 Nijemac zarobljen), probile su se i pobjegle u pravcu Donjeg Miholjca.

Kako je položaj u dužini od 2.700 m posjednut relativno malim brojem boraca, proboj iz obruča je idućeg dana uspio još jednoj grupi ustaša, koja je, orijentišući se prema borbi prve grupe, ocijenila protezanje položaja i to iskoristila radi zaobilaska položaja četa 1. i 2. bataljona. Pored ovih grupa, na položaj bataljona naišlo je još desetak ustaški nastrojenih civila, koji su se predali već nakon nekoliko ispaljenih metaka.

Glavni cilj napada na s. Čačince bio je likvidacija uporišta, veoma značajnog za ustaše. Likvidacijom ovog uporišta otvarali su se putevi našim snagama i našem uticaju prema Podravini. Više nije bilo neprijateljevih uporišta od Podravske Slatine do Feričanaca, a naši putevi za Podravinu išli su od tada preko Slavonske Orahovice i s. Drenovca, a to znači i preko Čačinaca. U vrijeme borbi za s. Čačince, 17. brigada 10. divizije⁵ Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ) napadala je i zauzela Ludbreg. Zbog toga efekat postignutih pobjeda bio je značajniji za stanovništvo sjevernog dijela Hrvatske. U prvim poslijepodnevnim časovima, 3. oktobra, 1. i 2. bataljon Brodske brigade dobili su naređenje za povlačenje sa položaja. Nekoliko sati ranije to su učinili Štab brigade i 3. bataljon. Za vrijeme držanja položaja u brigadi je or-

⁵ Nekoliko dana iza toga, 17. oktobra 1943, preme naređenju Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije (VS NOV i POJ), 10. slavonska divizija preimenošana je u 28. diviziju NOVJ. Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 101, str. 361—363.

ganizovana ishrana uz pomoć seljaka iz okolnih sela. Kad su saznali gdje se drže položaji, seljaci su donosili hranu i mlado vino. Na Heblovoj pustari nađene su velike količine pšenice, šećera i masti. Sve to uz pomoć seljaka, prebačeno je na slobodnu teritoriju, a prvenstveno u Slatinski Drenovac, gdje su se nalazila slagališta Papučko-krndijskog područja i u partizansku bolnicu, koja se nalazila iznad Sekulinaca. Istog dana izvršena je i ekonomska akcija u kojoj su naši intendanti dobili preko stotinu grla stoke.

Raspoloženje je bilo dobro. Odmah poslije prelaska ceste Podravska Slatina — Našice u bataljonskim kolonama je odjeknula i prva pobjednička pjesma. U predahu se pričalo o prvom zadatku koji je brigada izvršila i s kojeg se vraća s jednim iskustvom više.

Povlačenje je izvršeno u dva pravca. Stab brigade sa 3. bataljonom iz Brezovljana krenuo je preko s. Krajne u s. Pušine, a odatle u s. Slatinski Drenovac. Prvi i 2. bataljon preko s. Čačince, gdje su im se pridružili bolničari brigade, preko s. Humljana stigli su u s. Pušine. Odmah poslije dolaska u svoja odredišta jedinice su pristupile sređivanju.

Štabovi i komande četa sa borcima i ostalim starješinama izvršili su analizu izvedene akcije na s. Čačince. Sagledani su propusti koji su usloveli da se najveći broj neprijateljevih vojnika izvuče iz obruča. Konstatovano je da je osnovni propust, koji je tom prilikom učinjen, bio u tome što jedinice nisu od početka napada uz pomoć patrola i izviđača, održavale kontakt sa drugim jedinicama brigade i što nisu izvidale neprijatelja. Putem analize došlo se do zaključka da zasjeda,⁶ postavljena prema jednom neprijateljevom uporištu, uz pomoć dobro organizovanih patrola, mora neprestano pratiti kretanje i situaciju u uporištu, te blagovremeno izvještavati svoje jedinice o pravcu kretanja i jačini neprijateljevih snaga koje su krenule iz uporišta. Na taj način ni zasjede ne bi bile statične, nego bi se postavljale zavisno od situacije, tj. pravca kretanja koji će neprijatelj izabrati.

⁶ Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 123, str. 431.

Stab 12. divizije u svom izvještaju štabu 6. korpusa NOV i POJ od 20. oktobra 1943. godine⁷ iznosi slične propuste za druge jedinice, ne navodeći primjer Brodske brigade, ali se ovo i na nju odnosi. To potvrđuje i izvještaj Štaba Brodske brigade u kojem, između ostalog, stoji: »Kritički osvrt na ovaj naš zadatak (misli se na zasjedu prema selu čačincima na liniji Heblova pustara — k. 110 — primjedba autora) bio je slijedeći: nismo imali dovoljno snaga da postavimo takav obruč da banda ne bi mogla da pobjegne, zatim, snage koje smo dobili na raspoloženje, morali smo da razbacamo na sve strane po naređenju višeg štaba.« U navedenom citatu uočava se nekritičnost Štaba brigade, koji sve nedostatke pripisuje višem štabu, iako su i analize osnovnih jedinica potvrdile i nedvosmisleno ukazale na pasivnost zasjeda, kao osnovni razlog nepotpunog uspjeha, prve akcije Brodske brigade.

O borbama za selo čačince nalazimo podatke i u neprijateljevim dokumentima. Zapovjedništvo Glavnog stožera domobranstva od 4. oktobra 1943. u svom dnevnom izvještaju br. 277, iznosi nepotpune podatke: »3. X partizani su napali i zauzeli s. Čačince (21 km s.z. od Našica). Njemački i naši oružnici povukli su se nakon borbi u Donji Miholjac (30 km sjeverno od Našica). Gubici još nisu poznati. Od naše strane stiglo je do sada u Donji Miholjac 20 ranjenih pripadnika oružanih snaga...«

Dva dana kasnije ista komanda u dnevnom izvještaju 279 o borbama u selu čačincima piše: »3. X prigodom partizanskog napada na s. Čačince do sada poznati vlastiti gubici ustaške satnije iznose: 10 mrtvih i 10 ranjenih, 40 vojničara se probilo u Podravsku Slatinu, a ostatak posade u Donji Miholjac.«⁹

Interesantno je da Zapovjedništvo Glavnog stožera u svojim izvještajima u oba slučaja navodi 3. oktobar kao dan likvidacije uporišta u s. čačincima. Svi naši izvještaji govore da je to bio 2. oktobar.

Unatoč svih nedostataka i propusta, uspjeh boraca 12. divizije je očit, posebno boraca 18. brigade. Uz neznatne gubitke likvidirano je još jedno uporište koje je u mjestu i okolini stvaralo velike neprilike i čija je posada vršila najgnusnija zločinstva kako nad srpskim, tako i nad hrvatskim stanovništvom. Gotovo u isto vrijeme likvidirano je i ustaško uporište Đulavec.¹⁰ Pored toga 18. brigada je

⁷ Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 123, str. 426.

⁸ Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 4. X 1943. god. original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, a mikrofilm u mikroteci VII pod reg. br. 3/622-623.

» Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 203, str. 713.

¹⁰ Sada: Miokovićevo, kod Daruvara.

došla do plijena u oružju i materijalu. Imajući to u vidu, Stab 12. divizije od 8. oktobra 1943. godine piše slijedeće pismo borcima i rukovodiocima:

»Borcima, komandirima, komandantima i politkomesarima 12. divizije NOV Hrvatske¹¹

Drugovi i drugarice!

U posljednjim borbama koje je vodila naša divizija postignuti su veliki vojnički i politički uspjesi, koji su se desili istovremeno kada je u ruke naše NOV pao čitav niz gradova i mjesta, koji su bili pod okupacijom Italije ..¹²,

U vrlo kratkom vremenu uspjela je naša divizija likvidirati dva najtvrdra i najkrvavija neprijateljska uporišta: Djulavec i Čačince...

Likvidacijom ovih dvaju neprijateljskih uporišta skinut je veliki teret s leđa našeg naroda u Slavoniji. Svi pokolji, nasilja, pljačke i ostali zločini, koji su se desili u okolici Papuka i Bilogore bili su naređivani iz ovih krvavih banditskih gnijezda...«
»Solidnost utvrđenja i žestina odbrane opkoljenih bandita u tim uporištima jasno nam govori da su borci naše divizije prekaljeni u ovim borbama i da su dorasli da se bore protiv najjačih utvrđenja i protiv najkrvavijih neprijatelja. Osvajanjem dvaju pancirnih vozova pokazali su borci 18. brigade, da spadaju u red najboljih boraca ne samo u Slavoniji, nego i u ostalim dijelovima naše zemlje...« I dalje:

»U budućim borbama nastojte da još više razvijete svoju vrlinu, sposobnost i junaštvo i da, koristeći se iskustvom dosadašnjih borbi, još više usavršite saradnju svih vrsti oružja u našoj diviziji, da na taj način postignete još veće uspjehe¹³...«

Uskoro poslije likvidacije uporišta u Dulavecu i Čačincima pokazala se kao ispravna zamisao da se ofanzivnim dejstvima u pravcu Podravine ojačaju veze sa organizacijama NOP-a u tom kraju. Uskoro u slavonskim jedinicama, odredima i brigadama sve češće su se sretali Podravci u njihovoj karakterističnoj odjeći. Gotovo u svim selima izabrani su, obnovljeni ili aktivirani narodnooslobodilački odbori (NOO), koje je narod sve više prihvatao kao jedinu legitimnu vlast. Pozadinski organi, uz obezbjeđenje manjih borbenih jedinica odmah su pristupili izvla-

¹¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u arhivi VII pod reg. br. 10/8, k. 892.

¹² Misli se na gradove u Dalmaciji i Hrvatskom primorju.

¹³ Pismo su potpisali Marijan Cvetković, kao politkomesar, i Rade Knežević, kao zamjenik komandanta.

čenju žita i stoke. Parola: »Ni zrno žita okupatoru« u ovom periodu došla je do izražaja. Stotine kola natovarenih pšenicom, krda krava i stotine svinja svakodnevno su pristizala na oslobođenu teritoriju. Zito je spremno u skloništa, koja su od ranije pripremljena, a stoka u zabacena sela, daleko od glavnih saobraćajnica, odnosno u komore pojedinih jedinica.

Osim vojničkih pobjeda u tom periodu su postignuti i značajni politički rezultati. Porasla je, prije svega, snaga jedinstvenog narodnooslobodilačkog fronta. Ta opštenarodna politička organizacija okupila je sve borbene i napredne političke snage ovog kraja i time doprinijela još većem ujedinjavanju naroda. Pomoć JNOF-a je najznačajnija za pružanje pomoći vojsci i učvršćivanje veze pozadine i fronta. Hiljade članova te organizacije prikupljale su letinu, izgrađivale magacine i skloništa, popravljale i održavale puteve, transportovale ranjenike . . . Jednom riječju, bio je to zajednički front na kome su svi bili ratnici bez obzira da li su nosili oružje ili ne. Svi su podjednako stremili zajedničkom cilju.

*Akcije pod komandom Štaba istočne grupe
NOP odreda*

Poslije završene likvidacije neprijateljevog uporišta u Čačincima, Brodska brigada se uključuje u sastav Istočne¹⁴ grupe NOP odreda, gdje već nakon kratkog vremena dobiva nove zadatke. Povratak na Dilj pozitivno je uticao na borce, a i na komandni sastav, jer je najveći broj bio iz ovih krajeva. Razmještene po kućama i štagljevima, jedinice su se sređivale i pripremale za buduće borbe, a i za predstojeću zimu. Ono što se nije moglo učiniti odmah poslije formiranja brigade, pokušalo se nadoknaditi sada.

Prišlo se organizacionom jačanju partijskih ćelija i skojevskih grupa kao i formiranju novih tamo gdje nisu postojale. Odmah iza toga održavani su i sastanci na kojima se raspravljalo o zaduženjima članova Partije, od-

¹⁴ Naređenje Štaba 2. korpusa NOV i POH od 1. X 1943. god., Arhiv VII, reg. br. 46-6, k. 470.

nosno SKOJ-a i o zadacima koji pred njima stoje u odnosu na njihovo držanje u borbi, u susretu sa stanovništvom, kako na oslobođenoj, tako i na neoslobođenoj teritoriji. S obzirom na to što je brigada bila sastavljena od boraca koji su do juče bili u odredu, težilo se ka tome da se u njih ulije novi duh borbenosti i da svaki pojedinac shvati snagu i mogućnost brigade, te da se tako i drži u odsudnim časovima. U ovome su prednjačili članovi KPJ i SKOJ-a, a za njima su i ostali borci sve više prihvatili devizu: »Gdje udara brigada, tu mora i proći«, ili »Gdje brigada drži položaj, mora ga i održati«. Za primjer je najčešće uzimana 12. udarna brigada koja je već dotad u svoje anale upisala mnoge značajne pobjede i podvige. Slava ove najstarije slavonske brigade mnogima je izgledala nedostižna, ali je u isto vrijeme služila kao podstrek.

Zdravstveno stanje boraca, kao i moral, bilo je na visini ... Sa naoružanjem i odjećom, odnosno obućom, bilo je već drukčije. Prilikom novih boraca, naročito drugarica, broj bosih i slabo obuvenih znatno se povećao. Pored toga, u svakoj četi bilo je boraca bez ikakvog oružja. Njihov osnovni zadatak bio je da se u prvoj borbi naoružaju. Taj isti zadatak postavljen je i pred ostale borce. Oružje i oružje, samo se o njemu govorilo. Na prvi zadatak nije se dugo čekalo. Štab 2. korpusa¹⁵ u svojoj zapovijesti od 8. oktobra od Istočne grupe NOP odreda zahtijeva da u periodu od 10. do 12. oktobra izvrši akcije na obližnjim prugama. Osječki odred dobio je zadatak da poruši prugu Đurđenovac — Našice — Osijek, Požeški i Diljski odred prugu Beograd — Zagreb i mostove na sektoru Nova Gradiška — Kapela Batrina, odnosno na sektoru Slavonski Brod — Vrpolje, a Požeški odred stavlja se privremeno pod komandu Štaba 2. korpusa. Brodska brigada dobila je zadatak da samostalno likvidira jedno uporište u trouglu Našice — Đakovo — Slavonski Brod.¹⁶

¹⁵ Nekoliko dana ranije, 5. X 1943. god. Naredbom Vrhovnog komandanta NOV i POJ Josipa Broza Tita 2. hrvatski korpus preimenovan je u 6. korpus NOVJ. GŠ NOV i PO Hrvatske izdaje o ovom svoju Naredbu 33 tek 17. X 1943. god. Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 101, str. 362.

¹⁶ Zapovijest taba 2. korpusa NOV Hrvatske od 8. X 1943. god. Zbornik, i. V, knj. 20, dok. br. 50, str. 185—186.

Svi ovi zadaci postavljeni su Brodskoj brigadi i Istočnoj grupi NOP odreda radi toga da se obezbijedi izvršenje glavnog zadatka korpusa — likvidacija uporišta u Pakracu, u kome se nalazila jedna bojna domobranskog 4. gorskog zdruga ojačana baterijom topova, te znatne snage ustaša i žandarma (oko 1.000 vojnika).

Nakon likvidacije Pakraca planirano je da jedinice korpusa odmah napadnu i Lipik.

U duhu naređenja Štaba korpusa da Brodska brigada samostalno likvidira neko manje uporište u trouglu Našice — Đakovo — Slavonski Brod, Štab brigade donosi odluku da likvidira neprijateljevo uporište u Gašincima (udaljeno od Đakova 8 km). Napad je trebalo otpočeti 10. oktobra u 20 časova s ciljem da se do jutra uporište likvidira.¹⁷ U Gašincima se nalazilo 250 neprijateljevih vojnika među kojima je bilo najviše vojnika iz njemačkog SS policijskog bataljona. Ostalo su bili žandarmi i ustaše. Posadu su noću još pojačavali civili, mahom domaći Nijemci. Pored tri teška mitraljeza, raspoređena na pravcima koji su vodili u centar, posada je imala još 13 puškomitraljeza i veliki broj tromblona. U centru uporišta nalazio se dvospratni bunker, a oko još 20 manjih bunkera — izgrađenih od zemlje i drvenih oblica. Posada je bila dobro uvježbana i spremna za borbu. I moral joj je bio na visini. U ovome su velikog udjela imali domaći Nijemci, koji su posadu svesrdno pomagali. Blizina uporišta u Đakovu, čija im je posada vrlo brzo mogla priteći u pomoć, takođe je uticala na držanje neprijatelja u s. Gašincima.

Na dan napada, u prvim poslijepodnevним časovima, u s. Podgorje, udaljenom 12 km od Gašinaca, okupile su se jedinice Brodske brigade i Osječkog odreda. Pred postrojenim jedinicama održali su govore komandant brigade Ivan Jergović Priša i komesar Stjepan Domankušić Omega. Odmah poslije toga štabovi bataljona i komande četa razradili su plan napada.

U 17 časova sve jedinice su bile u pokretu. Izabrani su najbliži pravci, koji su vodili pokraj Đrenjskog Slatnika i Mandićevca u pravcu s. Bokunovci, gdje su se je-

¹⁷ Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 50, str. 184—188.

dinice razišle, uzimajući svaka svoj pravac, radi izlaska na polazne položaje, sa kojih će izvršiti napad na s. Gašince. Iako je naređeno da napad otpočne u 20 časova, do njega je došlo dva sata kasnije. Ipak, zahvaljujući dobrom održavanju veze i drugim preduzetim mjerama, čas napada je na vrijeme odložen, tako da zakašnjenje dijela jedinica nije prouzrokovalo loše posljedice, a u isto vrijeme, nije izostao ni momenat iznenađenja.

*Prvi komesar Brodske brigade
Stjepan Domankušić Omega*

Početak napada je bio uspješan i jedinice su bez zadržavanja prodrle u selo. Spoljna odbrana neprijatelja bila je odviše slaba da bi se duže održala. Sve jedinice su napredovale prema ranije utvrđenom planu.

Prva četa 1. bataljona nastupala je od s. Preslatinci, da bi se pred Gašincima razvila u streljački stroj. Čisteći i zauzimajući kuću po kuću, sa lijeve i desne strane, kao i bunkere, koji su se nalazili po baštama i dvorištima, jedinice su napredovale ka centru sela.

Druga četa istog bataljona obilaznim putem je izbila u selo od k. 129, otkuda joj se neprijatelj najmanje na-

dao. Zahvaljujući tome četa je za najkraće vrijeme izbila u centar sela. Njen dalji zadatak sastojao se u tome, da, čisteći lijevi i desni blok kuća, napreduje sve dok se ne spoji sa 3. četom, koja nastupa pravcem s. Kondrić — centar s. Gašinci. Pored ovog, zadatak i jedne i druge čete bio je da unište bunkere na njihovim pravcima.

Drugi bataljon, bez jedne čete, dobio je dva pravca napada. Borci 2. čete napadali su sa sjevera i već u prvom naletu dohvatili su se prvih kuća. Odavde su nastavili s napredovanjem u pravcu centra, gdje su vrlo brzo uhvatili vezu sa borcima 1. čete 2. bataljona.

Treći bataljon¹⁸ sa svojim četama organizovao je zasjedu od pravca Đakova sa zadatkom da ne dozvoli neprijatelju da pritekne u pomoć opkoljenoj posadi u Gašincima. Radi toga bataljonu su dodijeljena i dva teška mitraljeza 2. bataljona.

Osječki odred, koji je za ovu akciju pridodat Brodskoj brigadi, podijelio se u tri dijela. Prva četa 1. bataljona uputila se u zasjedu između s. Stipanovci i s. Podgorač, na cesti Našice — Đakovo, a 3. četa na put između s. Gašinci i s. Đakovačke Satnice. Zadatak ovih četa sastojao se u tome da ne dozvole neprijatelju iz obližnjih uporišta da priteknu u pomoć opkoljenima u Gašincima. Prva četa je minirala i prekopala cestu nedaleko od s. Podgorač, kako bi spriječila nadiranje neprijateljeve motorizacije. Ostale snage osječkog odreda priključile su se 1. četi 2. bataljona, koja je bila u brigadnoj rezervi. Štab brigade se smjestio na putu između Velikog Nabrđa i Gašinaca, a štabovi bataljona su išli neposredno uz svoje jedinice.

S obzirom na to što su se sve jedinice već u prvom naletu dohvatile seoskih kuća, a i to što su selo vrlo brzo opkolili 1. i 2. bataljon iznenađenje je postignuto. Bez ikakvih gubitaka bataljoni su razbili slabu spoljnu odbranu i natjerali neprijatelja da se povuče u centralni

¹⁸ U Zapovesti za napad raspored nije takav. Prema rasporedu u napadu je pored 2. bataljona, i 3. bataljon. Međutim, napadali su 1. i 2. bataljon, a 3. bataljon je bio u zasjedi. Ovo potvrđuje Izvještaj Štaba Brodske brigade od 10. XI 1943. god. Zbornik, t. V, knj. 21, dok. 63, str. 251.

bunker, koji je postavljen na raskrsnici. Oko centralnog bunkera, po dvorištima i baštama, nalazilo se još nekoliko nelikvidiranih rovova i bunkera, a i okolne zgrade bile su posjednute. Koncentrisani u centru i smješteni u čvrste zaklone, Nijemci su se osjećali sigurnijim. Na prvi nalet četa oni su odgovorili snažnom vatrom, koja, dobro organizovana, nije borcima dozvolila ni da se približe, a kamoli da likvidiraju bunkere. Brigada je već imala i prve žrtve. Među mrtvima nalazio se beogradski radnik Jovo Savić, rodom iz s. Ciglenika, udaljenog svega tridesetak kilometara od Gašinaca. S njim je poginuo i Sarajlija Jovan Milanović, neustrašivi borac Diljskog NOP odreda. Proslavio se u borbama za s. Sikirevici, gdje se privukao bunkeru, skočio na njegov krov i kroz puškarnicu ubacio bombu, nakon čega su se žandarmi, koji su ostali živi, predali. Njih dvojica su ujedno i prve žrtve Brodske brigade.

Do jutra pet četa, koje su napadale selo više ništa značajnije nisu učinile. Naviknuti na akcije u kojima se sve rješavalo u toku noći, borci su ujutru očekivali znak za povlačenje. To je donekle oslabilo pritisak. U manjim i većim grupama oni su se skupljali iza čvrstih zgrada i sve je više bilo onih koji su vjerovali u neuspjeh i brzo povlačenje. Gladni, premoreni i neispavani pojedinci su prihvatili ponude domaćina, ulazili u kuće i služili se ponuđenim vinom i rakijom. Jedan od boraca — Mile Štrbac iz s. Vranjska, nedaleko od Bosanske Krupe, opijen mladim vinom, prije nego ga je iko mogao zadržati, iskočio je na ulicu i s povicima »Bando! Ovdje je Mile Bosanac«, krenuo sredinom ulice u pravcu bunkera. Nekoliko trenutaka iz bunkera se niko nije oglašavao. Zbunjeni nevjerovatnom »hrabrošću« jednog jedinog napadača, prestali su da pucaju. To je trajalo svega koju sekundu, a onda se niz ulicu prosuo pljusak metaka, među kojima je nekoliko pogodilo nesretnog Štrpca.

U s. Gašincima Brođani¹⁹ su se susreli sa još jednim, dotad njima nepoznatim oružjem. Bili su to trombloni, kojima su se Nijemci ovdje obilno služili. Najveći broj boraca je prvi put čuo za njih. Gotovo niko nije znao kako

¹⁹ Popularan naziv za borce Brodske brigade.

oni dolijeću u dvorišta, a svaki novi u dvorište dobro ubačeni tromblon značio je nekoliko ranjenika više. U s. Veliko Nabrđe, gdje je smješteno brigadno previjalište, već je kretala druga kolona ranjenika.

Suprotna strana je takođe trpjela gubitke. Nekoliko zgrada iz kojih je pružan otpor oštećeno je, a neke su sve izrešetane. Prema utvrđenim zgradama poletjele su i prve bombe, ali se neprijatelj nije predavao. Pa ipak sa svih strana, jedinice su, stopu po stopu, uporno' išle naprijed.

Druga četa 2. bataljona imala je najviše uspjeha. Njeni vodovi, sa udaljenosti od svega nekoliko desetina metara od centralnog dvospratnog bunkera, obasipali su puškarnice mitraljeskim rafalima i pokušavali da im se još više približe i bombašima omogućuće da u bunker ubace bombe. Sve druge jedinice imale su manje uspjeha.

Oko podne Stab brigade je odlučio da i rezervu uvede u borbu. Prvoj četi 3. bataljona, koja je bila u rezervi, dodijeljena su dva minobacača iz brigade.

Ubacivanje u borbu odmornih boraca imalo je višestruki značaj. Pojava nove čete i mnogobacača unijela je novu dinamiku među jedinice. I, uskoro, inicijativa je ponovo prešla u ruke boraca Brodske brigade. Odmah iza toga opao je intenzitet neprijateljeve vatre. Četa iz rezerve, na svom pravcu, cestom koja je vodila iz Velikog Nabrđa, nastupala je energično i već u prvom naletu zauzela dva manja bunkera. Srećna okolnost u toj situaciji bila je u tome što je u to vrijeme najveći pritisak na neprijatelja vršen i iz suprotnog pravca. Na taj način neprijatelj se našao u kliještima i istovremeno susreo sa svježom jedinicom koja je već u početku postigla značajan uspjeh, jer je na juriš zauzela dva bunkera.

Novi uspjesi aktivirali su i posljednjeg borca brigade, tako da je pritisak iz časa u čas bio sve veći. Iz pravca zasjeda, gdje je na položaju bio 3. bataljon, nije se ništa čulo. Posada u Đakovu više se plašila za svoju sudbinu nego što su pomišljali da pomognu opkoljenim u s. Gašincima.

Na drugoj strani, na cesti između Gašinaca i s. Đakovačka Satnica, gdje je zasjedu držala jedna ojačana četa Osječkog odreda, odmah ujutru, posadi iz s. Satnica propao je pokušaj da napadom zbaci dio odreda i pritekne

u pomoć opkoljenima u s. Gašinci. Pored nekoliko mrtvih, oni su na bojištu ostavili jedan teški mitraljez »maksim«, pušku i automat. Borci Osječkog odreda zaplijenili su i jedan oklopni automobil koji su zapalili budući da nisu bili u mogućnosti da ga odvuku. Posada u Gašincima bila je svjesna da joj ni sa te strane neće stići nikakva pomoć. Poslije žestokog otpora u prijepodnevnim časovima, gestapovci i njihovi pomagači, u poslijepodnevnim časovima, naročito poslije uvođenja u borbu dijela rezerve, počeli su da pokazuju znake koje su govorili o narušavanju discipline vatre i sistema odbrane. Iz časa u čas oni su trpjeli sve veće gubitke. Broj mrtvih osjetno je rastao, nervoza takođe, da bi oko 16 časova dostigla svoj vrhunac i pretvorila se u paniku. Ipak glavni uzrok obezglavljenosti bilo je dejstvo bombaša 2. čete 2. bataljona i 1. čete 3. bataljona (rezerva) čije su bombe sve češće po- gađale cilj.

Nešto poslije 16 časova neprijateljeva posada više nije mogla izdržati pritisak. Preživjeli, bez ikakvog reda, počeli su da odstupaju iz uporišta. Pravac bježanja bilo je Đakovo. Probili su se između dva potoka koji teku kroz s. Gašince,²⁰ na spoju između 1. i 2. čete 2. bataljona. S obzirom na to što su bježali u jednoj grupi, bili su dobra meta borcima ovih četa, a kasnije, kad su se odlijepili od naših jedinica, došli su pod vatru minobacača iz brigadne rezerve. Budući da su bježali po otkrivenom terenu i u grupi, našim odličnim nišandžijama ukazala se rijetka prilika i oni su je potpuno iskoristili.

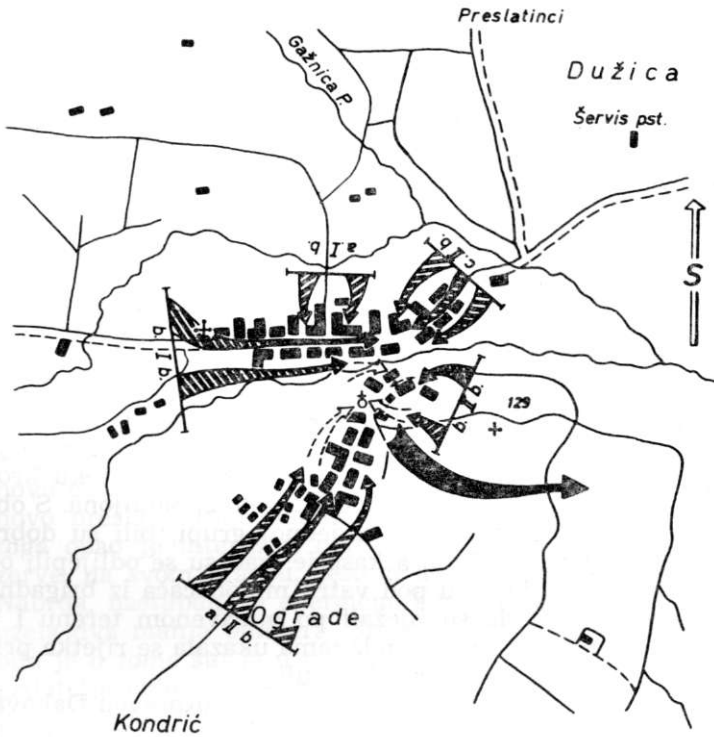
Kad je mali ostatak posade, bježeći u pravcu Đakova, mislio da se izvukao, naišao je na 3. bataljon koji je držao položaj prema Đakovu, te ih je još 7 ubijeno. U ovoj borbi zarobljenih i ranjenih nije bilo. U selu i na pravcu prema Đakovu ostalo je oko 120 mrtvih neprijateljevih vojnika.²¹ Treći bataljon zaplijenio je jedan puškomitraljez

²⁰ Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 12. oktobra 1943. godine, mikrofilm u VII reg. br. 3/650-651.

²¹ Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 82, str. 290. Izvještaj Štaba Istočne grupe NOP odreda od 13. X 1943. god. Štabu 2. korpusa NOV Hrvatske o dejstvima u Gašincima daje netačne podatke o neprijateljskim i našim gubicima. Tačni podaci su navedeni u Bojnoj relaciji Brodske brigade, Arhiv VII, 22—4 k. 1140 (oko 150).

S E M A

NAPADA BRODSKE BRIGADE NA UPORIŠTE GAŠNICE

RAZMER 1:25.000

- POLAZNI POLOŽAJ JEDINICA
- ▨ NAPREDOVANJE U PRVOJ FAZI BORBE
- - - NAPREDOVANJE U DRUGOJ FAZI BORBE
- (thick black arrow) POVLAČENJE NEPRIJATELJA

»zbrojevku«, 23 puške, 300 metaka, 24 ručne bombe, 20 šinjela, 27 bluza, 17 hlača i 37 pari čizama i cipela.

Najviše plijena pripalo je 2. bataljonu, a konfiskovano je i nekoliko vagona žita, 90 svinja i preko 60 krava. Sve ovo prebačeno je u s. Paučje i predano intendanturi Diljskog područja.

Jedanaestog oktobra u 17 časova s. Gašinci su bili u rukama boraca Brodske brigade.²² Cijela likvidacija ovog uporišta bila je 8 mrtvih i 15 ranjenih boraca brigade. Među ranjenicima je i jedan od najboljih skojevaca i bombaša brigade Mišo Klačnja. Najteže je ranjen Stanko Savić, brat poginulog Jove Savića, koji je pao odmah na početku borbe. Od zadobijenih rana Stanko je dva dana kasnije umro u partizanskoj bolnici. Porodica Savić, iz s. Ciglenika, izgubila je oba sina — Jovu i Stanka. Među poginulima su i Josip Begić i Stipe Radovanović, obojica iz 2. bataljona.

U izvještajima Zapovjedništvu Glavnog stožera (komande) domobranstva o ovoj borbi stoji samo ovo: »Noću 10/11. X partizanske snage nepoznate jačine opkolile su njemačku redarstvenu posadu u s. Gašinci (8 km od Đakova). Protumjere su u toku.«

Protumjere su zaista i uslijedile. Kad ise 1. bataljon povukao sa položaja i kad su druge jedinice koje su napadale na Gašince

²² Zbornik, t. V, knj. 21, dok. 63, str. 253, navodi da je to bilo 29. X 1943. g. (I tu je greška. Riječ je o 26. oktobru 1943. g.) Međutim, to nije tačno, Gašinci su pali 11. X poslije podne. 26. X 1943. godine napadnuto je uporište u s. Gorjani (kod Đakova), ali nije zauzeto. Ista greška provukla se i u Hronologiji oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945. str. 581 gdje se drugi napad na s. Gorjane pripisuje napadu na s. Gašince, a prvi (str. 578 iste hronologije) i jedini napad Brodske brigade na uporište u s. Gašincima praćeno je podacima iz prvoga napada na s. Gorjane. Ovaj napad na s. Gorjane izvršio je 1. bataljon (bez jednog voda) Diljskog NOP odreda još polovinom avgusta 1943. godine. Taj podatak nije ni zabilježen u Hronologiji oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945. Napadi su vršeni ovim redom:

— prvi napad na s. Gorjane izvršen je polovinom avgusta i selo je zauzeto; (napadao je 1. bataljon Diljskog NOP odreda);

— prvi napad na s. Gašince izvršen je 10. oktobra, a zauzeto 11. oktobra 1943. godine;

— drugi napad na s. Gorjane izvršen je 26. oktobra iste godine ali selo nije zauzeto;

— treći napad na s. Gorjane izvršen je 17/18. decembra 1943. godine i selo je zauzeto.

otpremale plijen u pravcu s. Paučja, jedna neprijateljeva kolona, upućena iz Đakova, ušla je u s. Gašince, koje je napustio i posljednji borac brigade. Kolona u selu nije ni zanočila, iako su sve jedinice brigade bile prilično udaljene od napadnutog sela, nego su se još prije mraka vratile nazad u uporište Đakovo.

Prvi bataljon se povukao u selo Lipovac, 2. bataljon i Prateća četa u s. Stari Hrkanovci, a 3. bataljon i Bolnička četa u s. Podgorje.

Idućih dana brigada je pojačana sa 60 novih boraca. Među njima je i deset drugarica. Najveći broj je bio bez kružja i sa slabom odjećom i obućom. Plijen zadobijen u Gašincima donekle je popravio dotad vrlo lošu situaciju odjeće i obuće, ali je još uvijek bilo potpuno bosih boraca. Naročito su slabo stajale novopridošle drugarice. Neke su već na putu do brigade ostale bose, a neke su stigle u laganim cipelama, sa visokim potpeticama.

Poslije povratka iz Gašinaca brigada je u selima, gdje je raspoređena, lijepo primljena. Borci su bili u kućama, gdje su se i hranili. Hranom su svi bili zadovoljni, ali je već idućih dana bilo nekih znakova nediscipline. Tako, na primjer, u jednom izvještaju stoji: »Pojedini borci u susretu sa starješinama, naročito s onima iz drugih jedinica, ne pozdravljaju ih, nego se prave da ih ne vide«.

Međutim, nije bila u pitanju samo nedisciplina. Bilo je tu i pasivnog otpora, neslaganja i neshvatanja mjesta i uloge svakog pojedinca u novim uslovima ratovanja u sastavu brigade. Naviknuti na svakodnevne akcije u odredu, kada su u toku noći odlazilo u borbu, izvršavalo zadatak i vraćalo u logor samo na hranu i spavanje, da bi se iduće noći i idućeg dana to isto ponovilo, većini boraca je bilo neshvatljivo da u jednom mjestu mogu biti više dana, a da za to vrijeme nigdje ne idu u borbu. Uz to, ono malo obuke, nedovoljno vješto vođene od većine komandira, koja se izvodila u prijedopodnevnim časovima, nikako im nije bila po volji. Za to u Diljskom NOP odredu zaista nije bilo vremena, jer ako je mjesec imao 30 dana, onda je u tom mjesecu bilo i 30 akcija. Veliki broj boraca je izjavljivao da im je dosadno i da bi umjesto obuke radije išli u borbu na izvršenje zadataka, jer su oni došli da se tuku s bandom, a ne da »egzerciraju«.

Nekoliko dana kasnije, poslije likvidacije uporišta u Gašincima, Brodska brigada se uključila u akciju rušenja pruge sa ostalim jedinicama Istočne grupe NOP odreda. Zbog toga su sa malim zakašnjenjem održani sastanci s članovima KPJ i SKOJ-a, na kojima je od jednih i drugih, traženo da svojim primjerom utiču na ostale kako bi se i disciplina u brigadi popravila. Međutim, da se nešto temeljitije učini, za to nije bilo vremena.

Nekoliko dana kasnije, 18. oktobra brigada kreće na zadatak. Ovaj put cilj je protivavionska (PA) baterija u sjevernom predgrađu Slavanskog Broda.²³ Četiri topa, dva protivavionska mitraljeza i tri puškomitraljeza, koje je opsluživalo 130 vojnika, bili su razmješteni u dvije pustare (Dombovićeva i Barišićeva), a služili su kao protivavionska odbrana Slavanskog Broda i Bosanskog Broda. Štab brigade je donio odluku da se ova nova akcija izvede noću između 18. i 19. oktobra.²⁴ Prije donošenja odluke Štab brigade je preko dvojice domobranskih podoficira, iz navedene baterije, prikupio sve potrebne podatke, u vezi sa razmještajem i raspoloženjem posade za borbu. Za tu noć brigadi su bili poznati čak i znaci za raspoznavanje. Većina domobrana iz neprijateljeve PA baterije nije imala namjeru da pruži otpor ukoliko budu napadnuti.

Za likvidaciju baterije određen je 1. bataljon. Ostala dva bataljona Brodske brigade, postavljajući zasjede od Slavanskog Broda, obezbjeđivala su izvršenje zadatka.

Prvi sumrak Brodsku brigadu je uhvatio u s. Rastušje, odakle je kretanje nastavljeno uz sve mjere opreznosti. Na čelu kolone nalazio se 3. bataljon, iza njega 1. bataljon, a na začelju 2. bataljon. Budući da se radilo o akciji koja se izvodila u neposrednoj blizini Slavanskog Broda, Štab brigade je zamislio da se akcija izvede munjevito i u najvećoj tišini. Od toga je uveliko zavisio uspjeh poduhvata. U najvećoj tešini, na ivici grada, raspoređeni su

²³ Zapovijest Štaba brigade od 18. X 1943. god., Arhiv VII, reg. br. 9-1, k. 1140.

²⁴ Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 111, str. 386—387.

u zasjedu bataljoni određeni za zaštitu izvođenja napada. Prva četa 2. bataljona organizovala je zasjedu kod malte, na pravcu Slavonski Brod — s. Podvinje. Na taj način obezbjeđivala je 1. bataljon s te strane. Druga četa postavila je obezbjeđenje od Brodskog brda, a 3. četa je ostala u rezervi. Jedna četa 3. bataljona postavila je zasjedu na pravcu Slavonski Brod — s. Bukovije i to na ulazu u grad, te je 1. bataljon i s te strane bio obezbljeden. U neposrednoj blizini ove zasjede nalazio se Štab brigade, a s njim i brigadna rezerva (četa 3. bataljona).

Oko 22 časa čete 1. bataljona, preko kota 101 i 102, uspjele su da u najvećoj tišini opkole Dombovićevo i Barišićevo pustaru.²⁵ Prvi stražari razoružani su bez upotrebe oružja, a jedan od njih poveo ih je na položaje protivavionskih mitraljeza, te i sam učestvovao u razoružavanju ostalih stražara. Stražar kod jednog voda topova uhvaćen je na spavanju. Za vrlo kratko vrijeme razoružana je cijela posada, a da nije ispaljen ni jedan jedini metak, vjerovatno bi se ova akcija tako i završila da na zasjedu 2. bataljona nije naišla grupa Nijemaca na biciklima koja se vraćala u Slavonski Brod. Umjesto da ih propusti u Slavonski Brod, zasjeda je otvorila vatru. Jedan Nijemac je ubijen, a ostali su se razbježali. To je izazvalo uzbunu u Slavonskom Brodu, koja je trajala sve do zore. Vatra, koja je otvorena iz topova, haubica i minobacača, nije prestajala do jutra. Gađali su nasumice po okolnim brdima i šumarcima. Uzbuna u Slavonskom Brodu nije uticala na izvršenje zadatka koji je imao 1. bataljon. Haubice i protivavionski topovi su onesposobljeni. Kako su ta sredstva predstavljala jedinu protivavionsku odbranu, Slavonski Brod je osetao bez ikakve vazdušne odbrane. Tom prilikom zaplijenjena su 3 puškomitraljeza, 4 automata, 35 pušaka i nešto municije. Zarobljena su dva oficira, 6 podoficira i 37 domobrana. Domobrani i oficiri razoružani su i idući dan pušteni, a podoficiri su ostali u brigadi.²⁶

²⁵ Izvještaj Štaba Istočne grupe NOP odreda od 20. X 1943. godine, Zbornik, t. V, knj. 20, dok. br. 124, str. 432.

²⁶ Prema izvještaju Zapovjedništva glavne komande domobranstva, koji je potpisao domobranski general Dragojlov, domobrani i oficiri su uspjeli da »pobjegnu« iz partizanskog zarobljeništva. Zbornik, t. V, knj. 20, dok. br. [221, str. 767.

Brigada nije imala gubitaka. U zoru su se sve jedinice smjestile na odmor u sela Kindrovo, Oriovčić i Crni Potok. Ova sela udaljena su od Slavanskog Broda svega 10 km zračne linije. Ovakav raspored je učinjen zbog toga da bi jedinice ostale što bliže željezničkoj pruzi. Već 20/21. oktobra između Slavanskog Broda i Nove Gradiške,²⁷ pruga je porušena na 170 mjesta. Bilo je to djelo jedinica 6. korpusa u kome je učestvovala i Brodska brigada.

Slijedećih dana u brigadu je stupilo još 6 novih boraca, od toga 2 drugarice.

Pojava partizana na prilazima gradu i likvidacija protivavionske baterije imala je velikog uticaja na mladiće i djevojke toga kraja i na donošenje njihove odluke o odlasku u NOV. U sve jedinice, a naročito u Diljski odred, tih dana su u manjim ili većim grupama dolazili novi borci. Među njima najviše je bilo đaka iz Slavanskog Broda i okoline. U ove jedinice pojedinačno su dolazili i mladići sa bosanske strane. Prvo jutro poslije napada na protivavionsku bateriju po Slavanskom Brodu su se pronosili glasovi da je napadnuta i oštećena fabrika vagona. Posada u Slavanskom Brodu, sa svoje strane, na izvedenu akciju odgovorila je na taj način što je nekoliko dana iz topova gađala okolna sela, a i mjesta za koja su pretpostavljali da su partizanski logori.

Tih dana u brigadi je stiglo i deset njenih boraca, koji su prošli kroz desetodnevni kurs veze, koji je organizovan pri Štabu korpusa. Iz skladišta Diljskog područja donijeli su nekoliko kalemova žice i poljskih telefonskih aparata. Ono što su imali bilo je dovoljno samo za dio brigade, i to pod uslovom da bataljoni nisu puno udaljeni jedan od drugog. Zbog malog broja aparata i male količine žice jedan od bataljona uvijek je bio bez telefonske veze. Sa njima je veza održavana pomoću kurira. Desetorici vezista, koji su stigli sa kursa, priključilo se još devet boraca iz bataljona, te je tog dana formiran vod za vezu, čije pripadnike su borci ostalih jedinica zvali »žicari«. Tako je bilo čak i onda kad su vezisti samo uz krajnja naprezanja uspijevali da uspostave linije u brigadi ili ih pri-

²⁷ Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, str. 580.

kupe u situacijama kad su jedinice hitno morale da napuste određeni rejon. Do ovoga je dolazilo zbog toga što se smatralo da vezisti nisu u prvim borbenim redovima. Oni su priznavali samo one koji su ratovali s oružjem u rukama.

Odmaranje u selima oko Slavenskog Broda nije dugo trajalo. Već 25. oktobra bataljoni su dobili naređenje za novu akciju. Oilj napada bilo je neprijateljeve uporište u selu Gorjanima,²⁸ čijom likvidacijom se željelo proširiti oslobođenu teritoriju na istok — na ravni dio Slavonije. Uporište u s. Gorjanima predstavljalo je veliku prepreku za veze sa selima koja su ležala još istočnije od Gorjana, čiji su stanovnici, u velikom broju, bili spremni da sarađuju sa NOP.

Selo Gorjani ležalo je dosta duboko u ravnici, ali najveći broj boraca imao je priliku da ga upozna. Dva mjeseca ranije 1. bataljon (bez jednog voda) Diljskog NOP odreda rastjerao je posadu u s. Gorjani i s velikim plijenom povukao se u šumu Živčane. Ovaj put posada je bila brojnija, a što je još važnije, organizovanija i s većim samopouzdanjem. Imajući to u vidu, Štab brigade donosi odluku da u napadu učestvuju znatno jače snage, a isto tako i obezbjeđenje napada vrše dva, umjesto jednog bataljona, kako je to bilo u prvom slučaju.

Uporište u Gorjanima napadalo je pet četa, jedna četa je određena u rezervu brigade, a dva bataljona u zasjedu. Zamisao napada ništa se nije razlikovala od prethodnih planova. Napadalo se po pravcima koje su diktirali prilazi selu. Na šest pravaca, koji su vodili u selo, raspoređeno je pet četa. U početnoj fazi napada, od jedinica brigade, nikog nije bilo na pravcu koji je iz s. Gašinaca vodio za Gorjane. Kasnije, kad se prišlo selu i povelala borba oko bunkera, koji su bili u centru, zatvoren je i ovaj pravac.

Naređenje za napad dobili su 1. i 3. bataljon. Drugi bataljon i Mađarski (4.) bataljon imali su zadatak da po-

²⁸ Zapovijest Štaba Brodske brigade od 25. X 1943. god. Arhiv VII, reg. br. 10-1, k. 1140.

stavljanjem zasjeda i upornom odbranom obezbijede nesmetan napad 1. i 3. bataljonu. Drugi bataljon imao je za zadatak da u neposrednoj blizini s. Gorjana organizuje zasjedu na pravcima: s. Gorjani — Đakovo i s. Gorjani — s. Tomašinci. Na udaljenosti od blizu 25 km između s. Podgorač i s. Stipanovci, Mađarski bataljon je postavio zasjedu²⁹ na pravcu od Našica. Pored toga, borci ovog bataljona imali su zadatak da prekopaju sve tri ceste na kojima su držali zasjedu i ne dozvole neprijatelju da koristi motorizaciju za brzo prebacivanje pomoći napadnutoj posadi u Gorjanima. Ovaj pravac, neposredno ispred Gorjana, zatvarala je i jedna četa 2. bataljona.

Odlučeno je da se s napadom otpočne 26. oktobra³⁰ u 21 č. Prvi bataljon (bez jedne čete) napadao je sa zapadne i sjeverne strane tj. putevima koji vode od Bračevaca, preko Mađareve bare, a putem koji vodi iz s. Krndija. Prvim pravcem napadala je 3. četa, a drugim 2. četa (bez jednog voda). Treći bataljon je nastupao pravcima koji vode u Gorjane sa juga i istoka, od kojih je najznačajniji onaj iz Đakova. Glavnina snaga 3. bataljona koristila je ovaj pravac do ulaska u selo. U centar sela krenuli su u dvije kolone. U prvoj koloni su bile dvije čete i dva teška mitraljeza, a imale su pravac koji ih je vodio pravo na centralni bunker. Treća četa, koja je dejstvovala samostalno, vršila je obuhvat sa desnog krila i imala je zadatak da na svom pravcu likvidira dva manja bunkera iz kojih je posada Gorjana štitila prilaz centru sela i centralnom bunkeru.

Gorjani nisu imali spoljnu odbranu. Sva posada koncentrisala se u centru sela, sa ciljem da odatle, utvrđeni u dva velika i tri mala bunkera, kontrolišu sve prilaze. Ovog puta Gorjani su bili dobro utvrđeno uporište. Pored bunkera, posada se smjestila i u školsku zgradu. Zgrada je bila tvrda i debelih zidova, prozore su zazidali i pretvorili u puškarnice. Sav prostor oko nje je brisan i miniran — sve

²⁹ Zapovijest Štaba Brodske brigade od 25. oktobra 1943. god., Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 162, str. 577—579.

³⁰ Upravo tog dana Slavonija je dobila još jednu brigadu. U s. Bučju, kod Pakraca prema naređenju GS NOV i PO za Hrvatsku, od pripadnika čehoslovačke nacionalne manjine formirana je čehoslovačka NO brigada »Jan Žiška«. Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 165, str. 594.

izuzev ceste. Lijevo i desno bio je po jedan bunker iz kojih su danju i noću virile mitraljeske cijevi. Preko puta škole bio je dvospratni bunker, koji je sačinjavao ključ odbrane uporišta. Nijemci i ustaše su prepuštali periferiju i veći dio sela napadaču, a svu pažnju koncentrisali su na odbranu centralnog dijela. Zbog toga čete su nesmetano ušle u selo. Međutim, čisteći zgrade na lijevoj i desnoj strani 1. četa 1. bataljona, na čelu sa komandиром Dinom naišla je na jednog ustašu koji je uspio da pobjegne. Tada je otvorena vatra i posada je uzbunjena. Zbog toga je momenat iznenađenja potpuno izostao. Posada, sastavljena od ustaša i vojnika njemačkog SS policijskog bataljona, bila je u prednosti, jer je imala dovoljno vremena da se rasporedi prema ranije utvrđenom planu. Prvi nalet, koji je izvršila 3. četa 3. bataljona, završio se s neuspjehom. Dvojica boraca ostali su na žici koja je okruživala bunke, a još dvojica su ranjena. Ništa bolje nije prošla ni 2. četa 1. bataljona. Iz 1. čete ovog bataljona pao je bombaš Petar Petrović iz s. Gaboša. Pao je već u prvom pokušaju da aktiviranu bombu ubaci u bunker, koja mu je eksplodirala u ruci. Bile su to dvije smrti u jednom trenu. Bolničari su imali pune ruke posla. Već poslije prvih naleta pritisak četa je opao. Ohrabreni prvim uspjehom, Nijemci i ustaše obilato su obasipali vatrom prilaze bunkerima i nisu davali nikakvu šansu bombašima da im ni za momenat poremete sistem vatre.

U napadu čete nisu raspolagale teškim oružjem. Sve nade polagane su u bombaše i puškomitraljesce. Međutim, žičane prepreke oko bunkera i organizacija vatreneog sistema bili su tako postavljeni da se niko nije mogao približiti, a da ne bude ranjen ili ubijen. Kad se još tome doda borbena raspoloženje Nijemaca i ustaša, bilo je očito da će s. Gorjani te noći ostati neosvojeni. Među ustašama posebno se isticao jedan mitraljezac koji se predstavljao kao Ilija, Srbin iz Bosne. Cijelu noć je bodrio svoje, a potcjenjivao, vrijeđao i psovao borce — posebno drugarice iz brigade.

Pred zoru čete su ponovo krenule na juriš i ponovo doživjele neuspjeh. Još četvorica boraca izbačena su iz stroja. Pogođen mitraljeskim rafalom, u jarku ispred cr-

kve, ostao je desetar Ilija Halajko iz Komiže (ostrvo Vis). Tu je ostao i poslije povlačenja. Nisu ga mogli izvući. Ovaj juriš bio je ujedno i posljednji te noći. Izvješten o situaciji, gubicima i neuspjehu, komandant brigade Ivan Jergović Priša je naredio povlačenje, koje je obavljeno pravcem s. Bračevci, s. Bučje, s. Podgorje.³¹

Napad na s. Gorjane, koji je izvršen 26/27. oktobra, prvi je poraz ne samo brigade koja dotad nije navršila ni mjesec dana, nego i četa i bataljona koji su došli iz Diljskog odreda, čiji borci dotad nisu znali za gorčinu poraza.

Ranjena i poražena,³² bez pjesme, gotovo u potpunoj tišini, brigada je ujutru, 27. oktobra, prešla oko 15 kilometara i smjestila se u selu Podgorje, gdje ih je dočekalo toplo jelo. Poslije 24 sata to je bio prvi obrok što su ga borci dobili. Pa ipak, ophrvani za izgubljenim drugovima, mnogi su odbili i tada da jedu. Tog dana, kao ni idućih, niko od rukovodilaca nije objasnio uzroke neuspjeha na s. Gorjane. Sve se svelo na nagađanja i prepričavanja među borcima. Idućih nedelja svi razgovori pri susretima boraca sa članovima Štaba brigade počinjali su i završavali sa zahtjevima da se ponovo ide na Gorjane. Pa ipak, i pored toga, u Stabu brigade niko nije imao hrabrosti, da sa bataljonima i četama izvrši analizu neuspjele akcije i da borce upozna sa osnovnim razlozima zbog kojih napad nije uspio. A razloga je bilo. Pre svega, oni su ležali u nepoznavanju sastava neprijatelja. U bunkerima su se, umjesto domaćih seljaka, kako je stajalo u zapovijesti za napad, nalazile ustaše. Umjesto dva teška mitraljeza bila su četiri. Pored svega u s. Gorjanima su bili i vojnici njemačkog SS policijskog bataljona — svi zaklonjeni iza debelih zidova žicom ograđenih bunkera. I, na kraju, brigada u s. Gorjanima nije raspolagala ni sa kakvim teškim naoru-

³¹ Bojna relacija Brodske brigade 22 F 4, 1140.

³² Pismo Štaba 6. korpusa od 9. XI 1943. god., Zbornik t. V, knj. 21, dok. 48, str. 204. U ovom pismu stoji: »Noću 26/27. oktobra o.g. jedinice Brodske brigade izvršile su napad na neprijateljsko uporište Gorjani, koje se nalazi kod Broda. U uporištu se nalazilo 200 njemačkih vojnika. Neprijateljska posada bila je razbijena i bijegom se spasila iz uporišta,...« To nije tačno. U ovom napadu Brodska brigada je doživjela svoj prvi poraz.

žanjem. Nije bilo ni benzinskih boca. A najveći propust, vjerovatno, bio je u tome što je selo bilo potpuno opkoljeno. Nije ostavljen ni jedan slobodan prolaz kojim bi se posada pokušala izvući. Najpovoljnije bi bilo da je pravac Gorjani — Đakovo ostao čist i da se sa tog pravca nije napadalo, a pritiskom sa suprotne strane navelo posadu na izvlačenje iz sela u Đakovo. Na taj način 2. bataljonu, koji je bio u zasjedi, omogućilo bi se da se s posadom iz Gorjana sukobi na otvorenom prostoru. Tako bi se neprijatelj prisilio na borbu u jednakim uslovima.

Poraz u s. Gorjanima snažno je uticao na sve borce. Potištenost je bila velika i tih dana se stalno pričalo o palim drugovima, o neprijatelju, a posebno o ustaši Iliji iz Bosne. Poraz je borcima teško pao. Međutim, brzo su se oporavili i prihvatili činjenično stanje. Najzad, ne može se uvijek pobjeđivati. Mladost im je pomogla u tome. Žrtve koje su ostale na žicama bunkera takođe su imale uticaja, ali od svega je bilo najvažnije da se u njima stvaralo jako životno osjećanje zajedničkog, iz koga se poslije u borba- ma, koje su donosile bolje rezultate, rodilo ono najljepše što je revolucija još u svom trajanju mogla da donese.

Za vrijeme napada na s. Gorjane Mađarski bataljon sa 2. bataljonom vodio je teške borbe na zasjedi, ali su uspjeli da se održe. Tom prilikom uništili su 3 kamiona kojima je neprijatelj dovukao svoje snage, koje su krenule u pomoć ustašama i Nijemcima u Gorjane.

Poslije napada na ovo uporište Mađarski bataljon se odvaja od Brodske brigade i na prostoru Podravske Slatine, do pred kraj novembra, vrši mobilizaciju novih boraca mađarske³³ nacionalnosti.

U s. Podgorje brigada je ostala samo dva dana, a onda, po naređenju Štaba 6. korpusa, krenula je na put dug blizu 90 km. Ubrzanim maršem prešla je preko s. Gradca, izbila na cestu kod Kutjeva i 1. novembra, kasno uveče, stigla u Slavonsku Orahovicu. Kod s. Londžice Brodska brigada se srela sa 12. udarnom brigadom, koja joj je obezbijedila prebacivanje preko pruge i ceste Našice — Slavonska Požega.

³³ Iz postojeće dokumentacije nije bilo moguće utvrditi da li je bataljon za to vrijeme vršio bilo kakva borbena dejstva.

Drugog dana marša brigada je krenula preko s. Pušine i s. Drenovac, da bi oko 22 časa stigla u s. Ceralije, nedaleko od Podravske Slatine.

Odluka za ovo prebacivanje donesena je zbog toga što se u s. Voćinu vršila reorganizacija 12. divizije³⁴ koja je u svom sastavu od 3. novembra 1943. godine, pored Brodske brigade imala 18. brigadu i Čehoslovačku brigadu »Jan Žiška«. Od toga dana Brodska brigada je prestala biti pod komandom Štaba Istočne grupe NOP odreda.

³⁴ Poslije reorganizacije 12. divizije 12. brigada je prešla u Bosnu, a 16. omladinska brigada upućena je na Zumberak, gdje je ostala do jula 1944. godine. Umjesto njih u sastav 12. divizije ušle su Čehoslovačka i Brodska brigada. Zbornik, t. V, knj. 20, dok. 172, str. 611.